

1983 års stora konservatism-debatt

Av: Karl Jonsson

När den moderata partistämman i Falun 1981 beslutade att ett nytt handlingsprogram skulle tas fram var både farhågorna och förhoppningarna stora. Partistyrelsen tillsatte en kommitté innehållande bland andra [Staffan Burenstam Linder](#), [Carl Bildt](#) och [Gunnar Hökmark](#). När kommittén släppte ut sitt förslag, kallat "Möjligheternas samhälle", på remiss under hösten 1983 fick det högst oväntade proportioner.

Förslaget kom att innebära den största samhällsdebatten om konservatismens innebörd och betydelse under efterkrigstiden. För mig, både som historiestudent och som verkande i 2000-talets ungt konservatism, är detta ganska märkligt. Debatten ter sig fler decennier förskjuten. Det stora vändningen för den parlamentariska högern kom enligt min mening i och med 1969 års programskrift. Den uteblivna debatten 1969 kan måhända förklaras med den massiva vänstervågen. Men debatten borde i vart fall ha kommit när partiet under Bohmans ledning lyckades smyga in att partiets konservativa ideologi skulle kombineras med "liberala idéer" i 1978 års idéprogram.

Men debatten kom alltså först 1983. Vad finns då att säga om 1983 års förslag till partiprogram? Det som gjorde dåtidens debattörer upprörda var upplevelsen av att fokus hade flyttats. De tidigare så jämlika kompisarna värdekonservatism och marknadspositivism var inte längre jämlikar. Konservatismen hade, menade många, reducerats till ett alibi i några enstaka formuleringar. Istället gjorde individualismen entré på allvar. Detta behöver förvisso inte ensidigt vara ett hot mot idékonservatismen, men det menades av kritikerna att individens rätt att vara individ spelat ut hänsynen till tradition och gemenskap. Vid sidan av detta kunde man se tydliga sakförändringar i programförslaget: oreserverad tilltro till frihandel, frånvaron av en tidigare högst påtaglig patriotism, brist på understrykande av kristlighetens betydelse men även att jordbruket behandlas som en fråga som vilken som helst. För att nämna några saker.

Huvuddiskussionen ägde rum på Svenska Dagbladets debattsida och pågick från oktober 1983 till januari 1984 (det är faktiskt rätt talande, vilken rikstäckande tidning skulle idag tillåta en ideologisk diskussion om konservatismen på sin debattsida fortgå i ett drygt kvartal?). Svenska Dagbladet har varit omtänksamma nog att sammanställa ett urval av debatten i en pocketbok som bär titeln, just det, "Är konservatismens död?". Boken går att låna (eller fjärrlåna) på bibliotek, men är dessvärre omöjlig att få tag på för den som likt undertecknad föredrar att äga böcker.

Trots massiv kritik från många håll kom programutkastet med endast smärre skönhetsförändringar att antas av partistämman i november 1984. Det antagna programmet ligger faktiskt uppe på moderaternas hemsida, läs det [här](#).

Återger nedan några korta utdrag ur debatten på SvD brännpunkt.

[Rolf Torstendahl](#), professor i Historia vid Uppsala Universitet: *Det är denna konservatism (den vedertagna, den i stycket innan definierade, min anm.) som det liggande programförslaget för*

moderata samlingspartiet avsvär sig. Därmed kapar man inte bara sin egenhistoriska förankring. Förslagsskrivarna har gått friskt fram och skurit av de historiska ankartrössarna också för samhället.

Birger Hagård, statsvetare och vid tidpunkten moderat riksdagsman för Östergötland: *Förslaget till nytt moderat handlingsprogram, "Möjligheternas samhälle", genomsyras av kraven på liberalisering av samhället. Detta överensstämmer väl med en allmänt konservativ grundsyn och har sin motsvarighet inte bara hos den brittiska konservatismen utan hos konservativa och liberalkonservativa partier i hela västerlandet.*

Gösta Bohman, för detta partiordförande: *Vad som emellertid enligt min mening måste förbli bestående för den västerländska konservatismen som dagens moderata samlingsparti företräder – och som väl att märka inte är ett ekonomiskt program – är bl. a. den grundläggande synen på människan som unik individ, behovet av nationell sammanhållning och ett starkt försvar mot inre och yttre otrygghet, på familjen som grundläggande enhet inom en samhällsgemenskap.(...) Konservatismen är inte död. Konservatismen är i allra högsta grad levande.*

Carl Johan Ljungberg, vid tidpunkten vice ordförande i Konservativt idéforum: *Är då detta programutkast "traditionsöst" som det sagts? Frågan är inte lätt besvarad. Att anspela på historiska fakta är en sak, att verkligen ha absorberat dem en annan. Men det vore under alla omständigheter fel av partiet att avvisa de ståndpunkter som partiet tidigare intagit med hänvisning till att dessa är föråldrade eller ideologiskt oacceptabla.*

Frågan om konservatismens eventuella hädanfärd under det tidiga 80-talet ter sig fortfarande aktuell. Samma typ av frågor som ställdes då ställs nu. Ta bara [den pågående diskussionen](#) om kulturkonservatismens eventuella betydelse som nu förs i Expressen. En intressant likhet, mellan den dåvarande debatten och den som nu äger rum i Expressen, är att dess ivrigaste påhejare själva är uttalade fiender av konservatismen. Då var det Torstendahl som glatt utbrast att konservatismen är död, nu är det Greider som ivrigt försöker utmåla konservatismen som otidsenlig och samhällsfientlig. Jag tror detta är en lärdom. Vi får aldrig ge våra motståndare definitionsföreträde på konservatismen. De kommer alltid definiera den som ond och elak.

Även om kritikerna till viss del fick rätt 1983, den parlamentariska konservatismen blomstrar knappast, så har det vuxit fram en relativt stark utomparlamentarisk konservatism som kompenserar detta. Bohman hade alltså rätt: Konservatismen är inte död.